

Ayhan Gökhan

Császár Istvánról

Szemtelenül visszatérő rigolyám, hogy méltatlanul elfeledett szerzők műveit ásom elő újból és újból a könyvespolc, az antikváriumok és az antikváriumok után a házsarkakból kiugró, szocreál díszbe öltözött könyvtárak mélyéből. A hullaturkálás aztán nem várt meglepetésekkel fogad: a művekkel együtt a szerzőt is kirántom, s azon kapom magam, hogy lám-lám, az egyik érdekesebb mint a másik, egyik-másik. Mi az, hogy méltatlanul elfeledett?

A szó ellentéte csalóka, a méltóan elfeledett a legjobb tudomásom szerint nem azt takarja, hogy megérdemli, rászolgált (becsülettel megdolgozott érte), a patikamérleg döntött, s szerzőnk és műve jogosan került a harasztzörgést nem tűró süllyesztőbe.

Pfuj, földet neki, feledést!

Meg kell hagyni, vannak a méltóan elfeledettek, akik személyéről és műveiről néhány olvasón kívül fene és barátja sem tud semmit. Néhány olvasó: szerző és a kiadó szerkesztője, szerző családja és szűk baráti köre. Nagymama, nagypapa, volt osztálytárs etc. Aztán ott van a vájtfülű, az ideiglenes kánonon és divaton túli zörejekre érzékeny olvasó, lelkes koporsóhasogató és sírásó, a mű-exhumálók lelkes csoportja. Nekik köszönhetően sikerült a rászarádtt mondatokat és szövegsarokat arrébb söpörnem egy méltatlanul feledtetett író, Császár István életművén.

Kicsit nézzünk szét körülötte!

A hetvenes-nyolcvanas évek magyar irodalma csupa pezsgés, életművek startolnak, a begyepesedett magyar irodalom hajóján új kalózok veszik át a kormányt, mégpedig veszélyesen tehetséges, s hozzá szakállas írók, arcuk átszellemült és hamis szellemeken átlátó. Köztük az egyik Császár István.

Az irodalmi liftakna iszapsötétjéből kihúzott szerző a június hajóján érkezett e magyar világba, s a március kompján tért meg mindörökké, ámen. Újpesten született, s szűken mért hatvanegy éve alatt a segéd munkástól, a műtősségeden át, a kazánfűtőig volt minden, többek között és többek öröme magyar író.

Császár a kispróza nagymestere. Bizony, s erre felteszem a fejem. Hosszabb története alig van a nem sok, néhány kötetből kitett életműnek: tárcanovellák, novellák, egy-egy bővebb lére eresztett elbeszélés. Kilóg belőlük a nagy tehetség, mint gulyásból a sárgarépa. Szövegei nyitott ingben járkálnak, s jól mutat rajtuk ez a nyitottság. Értem ezalatt, hogy nem feszeng, nem szorul a szöveg a történeten, nem a mondatnak rendeltetik alá a történet. Császárt nem az elbeszélhetőség dilemmája izgatja, nem a nyelv kifejezőképességének vizsgálata, az ember és élete a tét, a fontossági sorrend betartásával az ember és élete szeszélyei, érzelmei, kitörései, pszichéje van főfogás gyanánt tálalva.

Császár ízekre szedő, kockáig vagdosó, laza tollú, vérbeli novellista, alakjai elesett, a hétköznapok hipnotikus atmoszférájában lebegő emberek, cipősarkuk ügyesen egyensúlyoz tízezer méter magasan a szív veszélyes szakadékai felett.

Írásaiban ott fityeg a kor minden ízében és ízléstelenségében magyar hangulata – a legegyszerűbb történetből frappáns elbeszélést kanyarító Császár két ajtó felől szellőzteti meg jól a közzétett írást, az egyik ajtó az elsőpró erejű humor, a másik ajtó történetesen a mandulaízű ironia felé nyílik szabadon. Levágja az emberről, az életéről a húst, mint egy professzionális hentes, a lelki folyamatok és a lélek éjszakája színről színre látszik, a tiszta hazugság elpirul szégyenében előtte. Életrajza írásai pauszpapírján átüt, ebből egy idézet, nevezett *Holtpont* címűből.

„Mikor mindent rendesen olvashatatlaná téptünk, a kartondobozban kivisszük a szemétdobóhoz, és felbecsülhetetlen értékű kézírataim kilenc emeletnyi zuhanás után megérkeznek a földszinti bádogtartályba. Holnap jön értük a szemeteskosci. Kész. Olvashatom tovább Gabriel Garcia Márquez könyvét. A szoba sarka, ahol a kéziratok voltak, megnyugtatóan üres, és van két üres kisszekevényem is.”

És ennyi. És kész, igen, Császár a lényegre tapint, egyenesen a lényegét üti ki a ringből. Gesztusa emelkedett és laza, s ha minden igaz (s miért ne, egyszer hát legyen minden igaz!), ez megtörtént. A valóságban. A való valóságban. A szekrény, a felgyülemlett kéziratok száműzése, a tiszta lap, tiszta bútor. Császár után nem maradt meg nem jelent írás, hagyatéka üres, mint Kr.u. a sírkamra harmadnapon. És az, hogy én most a jövőből ajánlgatom őt, merő véletlen. Merészkedés a Császárral. Szereplői Császár István alteregói és az alteregók megkettőzött alakjai: az értelmiségi létet (a beképzelt, másokat lenéző, önző értelmiségit) magatartásukkal és felfogásukkal elutasító értelmiségiek, a melőlétbe alászállók, önkéntes kirándulók a száműzetésben. Szürke lakótelep-alakzatba rendeződött Ecséri út, hol nem volt Teleki tér, a kegyvesztettek szétszórt helyszíne a szemükben biztonságos és ismerős terep. Szerzőnk írásai koffeinkockák, édes-keserű ízük balesetveszélyesen omlik szét a szánkban. Belénk ragad, nem hagy nyugton, nem hagy békés alvást. Foglalkoztat, fogva tart. Bátor olvasók figyelem, irány a Császár!

Még egy idézet az *Utazásaim a 12-es buszon* című írásból: *„Az utca olyan, mint az utca. A Nyugati pályaudvarnál vagyunk. Ahogy leírom ezt a mondatot, többet jelent, mintha a Nyugati pályaudvarnál lennék. Sok minden eszembe jut, a mondatról.”* Mint egy posztmodern vers, olyan friss és friss, s az összes írása az általa képviselt és becsült jelenidejűség újrafogalmazása: ha tegnap olvasom, ha ma olvasom és egy hét múlva, a mostomnak szól, a mostomból üzen. Hogy is mondjam, Császár jelen van.

Nem szeretnék tragédiát csinálni ebből, s a kultúra véres rongyokba tekeredő bajainak ecsetelésétől Istenem óvjon; szomorúan konstátálom, Császárt kevesen ismerik, s sehogy nem jól van ez. A sorstragédiák rezgéseire fogékony magyar szellemünk Augsburg óta rozsdásodó antennája nehezen gyűjti egybe a tiszta humorgalaxisból érkező ezernyi jelt, az egészségtelen, elhárító effektus hatékonysága nem tűr mulasztást: fontos írók neve töredezik a kánonból kijebb rudaltak indexén.

Albert Flórián egyik beceneve a Császár volt, s hiszem, hogy ez a név a kispróza fekete-fehér gyepén futballozó Császár neve mellé is ad hoc odailleszthető. Császár István írásait terjesztem, mint egy gyógyító pestist, hadd fertőzzön meg egy vagon olvasót ez a mélyfekete gyémánt fényében tükröző életmű, s garantálom, halálos nem lesz, annál éltetőbb e humorát vesztett, fájdalomtól párás szemű, szomorúságban párját ritkító országban.